

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri De Dusburg, Ordinis Teutonici Sacerdotis, Chronicon
Prussiae**

Petrus <de Dusburg>

Francofurti ; Lipsiae ; Regiom. Pruss., 1679

Dissertatio III. De Originibus gentium Prussicarum.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11850

DISSERTATIO III.

De

Originibus gentium Prussicarum.

- (1.) Prussi non dicuntur à Pruto Scytha filio & Noachi pronepote, ut tradit Commentitius Berosus. Annius Viterbiensis notatur. Scytha Rex. Venedi an sint iidem qui Veneti sive Heneti. (2.) Gothi an ex Scandinavia sint. Reges Gothorum. Gampii. Suedi. (3.) Gothi an originis Sarmaticæ. Affirmant Scriptores rerum Sarmaticarum. Getæ & Gothi an eadem gens. Gura an sint iidem qui Gothi. Historia Hebræorum Gothicâ lingvâ scripta. Lingua Gotica diversa. (4.) Cluveri sententia de Gothis. Jornandes notatur. Ablavius. Denippus. Gothorum carmina. Grotius Jornandem defendit. Gothi undè in Italiam venerint. Quò concesserint Italiâ pulsî. Gothorum origo ex Pomerania & Prussia. (5.) Galindi, Sudini &c. undè sint orti. Non ab Israëlitis. Cantilena Jeru, Jeru. Diabolus DEI simia. Qualis rituum convenientia unam faciat gentem. (6.) Prussi non sunt à Macedonum reliquiis. (7.) Prussi non sunt à Prusia Rege Bithynie dicti. Prussorum lingva an à Grecis queat intelligi. (8.) Dlugossus sibi contradicit. Willichius refutatur. (9.) Prussia nomen non est à Prusia. (10.) Prussi non sunt à Brucleris. (11.) Prutenus & Widewutus Reges. Cimabri. Alani. Pruteni atq; Widewuti nomina ex lingva Prussica derivantur. Alani. Alandi. Wandali sunt quibusdam quasi Wendi-Alani. Lithvani quasi Lithvani-Alani. Roxolani quasi Russi-Alani Alani an fuerint Gothi. (12.) Romani an in Prusiam venerint. Qua via huc ingressi esse dicantur. Romove an Romanova. Romove ex Veteri lingva Prussica deducitur. Lingva Latine & Lithvanica convenientia. (13.) Porusci populi antiqui. Lingva Boruscorum & Borussorum eadem fuisse putatur. Pomerani & Polabiani undè dicti. Prussi Russis contermini. Podlachiam tenuerunt Russi. Prussia nomenclatio ex antiqua Prussorum lingva. (14.) ἀναρὰ Παλαίωσις eorum qua dicta sunt. (15.) Ger:

(15.) Germanorum in Prussiam migrationes & colonie. Urbes Prussica à quibus condite. Nobilitas Prussica ex omnibus Germaniae Partibus huc confluit. Contentiones inter diversarum Nationum Nobiles exorta. Enarrantur multarum nobilium familiarum Germanicae origines.

I. **I**nvestigavimus in Dissertatione prima, quanam gentes antiquitus in Prussia habitarent, & remotis, Suis, Helveconibus aliisque, invenimus tandem Prussiam primis temporibus tenuisse *Venedos, Gothos, sive Estios, Galindos, Sudinos* & fortasse etiam *Stavanos*. Ex his verò tres posteriores populos ex Prussia egressos, Herulorum nomen sibi sumpsisse diximus. Sed & *Phinnos, Scyros, Hirros*, ejusdem cum *Galindis, Sudinis & Stavanis* fuisse originis, non ex vano quispiam suspicari possit. Jam ulterius Pedem promovemus, harum gentium origines investigaturi. Primos Prussiae incolas, quos *VENEDOS* sive *VENEDAS* fuisse supra probavimus, à *PRUTO* quodam, *Scythæ filio, Araxæ nepote, & Noachi pronepote* deducit *Joannes Annius Viterbiensis*, cujus verba hæc sunt: *Araxa prisca fuit filia Javæ sive Noæ, mater prisce Scythæ, à qua Araxis fluvius in Armenia, quæ prisca Scythia dicta est, & Aramea sagax, ut sæpius diximus. Hæc Araxa corni hominis & ardenti simul libidine mixta fingitur semivipera. De quâ Diodorus in tertio libro: Dicunt, inquit, Scythæ per modum fabule natam apud se virginem ex terra scilicet Vestæ, umbilico tenus hominis formâ, reliqua vipera eamque genuisse puerum, cujus nomen sit Scythi (à quo dicti sunt Scythæ) id est, primus & ante alios, quod antecedentes præcessit claritate. Sed hæc expositio Diodori non est illa præcipua, quia Scythæ, i. e. primus & ante alios dictus est, quia apud Araxin fluvium mater Araxa illum genuit, ubi post diluvium prima gens & ante omnes nata consedit ibidem ex Historia Scythica. Et subdit Diodorus: Scythæ filii fuerunt Prutus & Napis à quibus diverso imperio populis uterq; nomen dedit. Nota quod in Scythia regnavit Prutus, à quo Prutia magnum Regnum, quod nunc conversâ literâ t. in f. dicunt Prussiam. Hæc Joannes Annius Viterbiensis in Commentis ad lib. II. Berosi fol. 19. a. b. De quibus quid sentiamus, paucis declarandum. Videlicet quod Auctor citatus à Scythis Prus-*

fos

fos deducit, laudandum illud quidem: nomen tamen illud Pruti ipsum affabrè confinxisse nobis persuasissimum est. Nihil enim novi est Annio Viterbiensi cum commentitio suo Beroso nomina comminisci, quò facilius nobis in gentibus indè deducendis, palpum obtrudat. Specimen hujus artificii videatur apud Beatum Rhenanum in lib. 3. *Rerum Germanicarum* pag. 347. seqq. ubi de nominibus Veterum Germanorum agitur. Sed neque in præsentia materia Annium Viterbiensem bonâ fide agere, cognoscet, qui Diodorum Siculum, quem sibi in patrociniū vocat, vel obiter inspexerit. Duas nos Diodori Siculi editiones consulimus, in neutra tamen de Pruto quicquam reperire licuit. Sed verba ipsa Diodori Siculi de Scytha Rege dabimus: *Inter posteros, inq. hujus Regis duo extiterunt fratres virtutis eximie, quorum uni Palo, alteri Nape nomen erat. Hi post multas res præclare gestas regniq. partitionem alios Palos, alios Napos de se nominarunt.* Hæc Diodorus lib. 2. (nom. 7. ut *Annus* citat) *Biblioth. pag. 89. Edit. Græco-Latinæ Henrici Stephani. & cap. 43. pag. 123. Editionis Latinæ Hanoviensis.* Alii VENEDOS cum VENETIS Italiæ populis eandem originem habuisse autumant: Venetos autem (quos Græci HENETOS appellant, ut habet Plinius lib. 37. *Hist. Natur. cap. 3.*) ex Paphlagonia deducunt, ex quâ Duce Agenore ad mare Superum concessisse memorantur. Sed quoniam ea de re plurimi egerunt, nobis hæc omnia excutere animus non est, præsertim cum res vetustate nimia obscuræ, ut ait alicubi Livius, velut magno ex intervallo vix cernantur. Consuli potest Goropius Becanus in *Venedicis.* Wolfgangus Lazius de *Migrationibus gentium.* Martinus Cromerus lib. 1. de *Ortu & Reb. gest. Polonorum.* Stanislaus Sarnitius in *Annalibus Polonorum libb. tribus prioribus.* Henricus Bangertus in *Notis ad Helmoldi lib. 1. Chron. Slavorum cap. 2.* Joannes Micrælius in *Chron. Pomeran. & alii plures.*

II. GOTHOS in Pomerania, ex qua in Prussiam eos transfuisse certum est, Jornandes Episcopus Ravennas, qui Sec. VI. floruit, deducit ex Scandinavia, quæ & Scanza, Scantia, Gothiscantia vocatur. *Vid. Hug. Grotius in Proleg. ad Historiam Longob. Gothor. & c. pag. 2. & 3.* Per Scantiam autem Jornandes, ut & alii vetustiores, intelligunt hodiernam Suediam & Norvvegiam: Audiamus ipsum Jornandem: *Ex hac igitur, inquit, Scanzia insula, quasi officina gentium,*

ant

aut certe velut vagina nationum cum Rege suo nomine Berig Gothi, quondam memorantur egressi, qui ut primum e navibus exeuntes terras attingere, illico loco nomen dederunt. Nam hodie illic, ut fertur, Gothiscanzia vocatur. Unde mox promoventes ad sedes Ulmerugorum, qui tunc Oceani ripas insidebant, castra metati sunt, eosque commisso praelio propriis sedibus pepulerunt, eorumque vicinos Vandalos jam tunc subjugantes suis applicuere victoriis. Ibi vero magna populi numerositate crescente, etiam penè quinto Rege regnante, post Berig, Filimer, Filogud, Arigis consilio sedit, ut exinde cum familiaribus Gothorum promoveret exercitus, qui aptissimas sedes locaque dum quæreretur congrua, pervenit ad Scythia terras, quae lingua eorum Ovum vocabantur. Probat hæc deinde Jornandes ex antiquis Gothor. carminibus. lib. de Reb. Geticis c. 4. Edit. Grotiana. Ex Jornande depromit sua non Joh. solum Magnus, superioris Seculi Historicus, sed etiam Dusburg, qui An. 1326. Chron. suum scripsit. Hic enim Part. II. Chron. Pruss. c. 7. bella contra Pruthenos antiquitus gesta esse dicit: per novem Germanos de Swetia, qui dicebantur Gampti. Explicat hoc ipsum uberius Erasmus Stella lib. 2. Antiq. Boruss. post med. Cum enim retulisset à Prussis Widevuti posteris Germanos vicinos fuisse frequentibus bellis infestatos, addit: Germani consulentes in medium, vocatis in auxilium Swetie Regulis (si in Oceano siti sunt à Latinis Sitones dicti) qui Ganipoti cognominabantur, quod & ipsi Germani essent, & re bellicâ tum terrâ, tum mari plurimum pollerent, qui eis auxiliares copias classibus traduxere pluribus annis cum Borussis belligerantes: quo multis trucidatis atque caesis eos ad deditonem compulserunt. Est utique oppidulum ad Vistulam cum arce situm, quod Sweza vocatur, ubi hi, qui ex Swezia venerant, castra sua posuerunt, quod postea in eam munitiorem, quam videmus, per Teutonicos fratres exstructum est - Novem Regulos id confecisse bellum Annales habent, sed qua tempestate, aut quamdiu duraverit, nec an simul, an sibi invicem succedentes id bellum gessere, an etiam Borussos ad tributum pendendum coegere, nihil reliqui est. Vid. Stella loc. cit. Hòc tamen relatio Dusburgensis nostri & Stellæ ab illa Jornandes discrepat, quod Jornandes tantum quinque Reges in Ulmerugia & vicina Wandalia numerat, nostri verò novem Regulos esse memorant. Deinde Jornandes illos Reges his in locis sibi ordine successisse refert: Dusburgius verò ipsos appellat germanos, dubiumque reliquit, fratresne

an natione Germanos, intelligi voluerit. Dubitavit eâ de re etiam Stella, ut verbajam allata indicare possunt. Joannes Magnus neque quinque, neque novem; sed septem Gothicos in Prussia Reges numerat. Primus eorum, ex Joannis Magni sententiâ, fuit *Berig*, secundus *Gaptus*, (â quo Dusbürgensis noster novem illos Germanos appellat *Gamptos*, & Erasmus Stella *Ganipotos*; nisi hæc vocabula corrupta esse dicas ex nomine Gepidarum) Tertius *Angis*. Quartus *Amalus*. Quintus *Baltus*. Sextus *Gadaricus*. Septimus *Philmerus*, quem in Scythiam ad Taniam expeditionem suscepisse refert idem Johannes Magnus *lib. I. Historiæ Sueonum & Gothorum cap. 21.*

III. Verùm his variarum gentium Historici se opponere non ventur. Et quidem primùm Poloni aliarumq; Sarmaticarum gentium Scriptores, Gothos originis esse Sarmaticæ asserentes, Videri possunt, Jodocus Ludovicus Decius in *Corpore Histor. Polon. à Pistorio edito Tom. II.* Paulus Piascius Episcopus Præmisliensis in *Chron. Gestorum in Europa singularium pag. 43. (57.)* Sed & Antonius Bonfinius negat ex Scanzia Gothos produisse, & addit Jornandem undique mendicare conjecturas verisimiles in honorem patriæ gentis *Dec. I. Rer. Hungar. lib. 2. pag. 33. & 35.* Argumenta quibus Jornandis, & qui eum sequuntur, sententiam convellere nituntur, sunt ferè sequentia: Primùm dicunt, Orosum *lib. 1. Hist. cap. 1.* disertis verbis fedes Gothis contiguas Alanis & Danis apud Pontum Euxinum & Istrum amnem existentibus assignare. Deindè notum esse dicunt, Gothos cum Sec. IV. à CHRISTI Nativitate, Italiam, Hispaniam & alia loca occupassent, non produisse ex Svecia, sed è Sarmatia à Ponto Euxino & Tanai flumine. Testatur id Ælius Spartianus in *Antonino Caracallo sub calcem.* Blondus *Dec. I. Hist.* Hieronymus in *Quæst. Hebræicis in Gen. fol. 7.* Adhæc notum est Getarum fedes olim ad Pontum Euxinum fuisse. Jam autem Getas ipsos esse Gothos plurimi putant. Sic enim Ælius Spartianus in *Antonino Caracallo: Cum Antoninus Caracallus Germanici & Parthici & Arabici & Alemannici nomen adscriberet, Helvius Pertinax filius Pertinacis dicitur joco dixisse: Adde si placet, etiam Geticus Maximus, quod Getam occiderat fratrem & GOTHI GETÆ dicerentur: quos ille dum ad orientem transit, tumulariis præliis devicerat.* Idem confirmat & Hieronymus in *Præfatione*

fatione Commentarii sui secunde ad Galatas Epistole. His adstipulantur ex recentioribus Philippus Melanchthon *lib. 1. Chron.* Dan. Heinsius *in Panegyri. Gustavi Magni laudibus scripto.* Johannes Freinshemius *in Epist. ad Joannem Loccenium.* Et ipse Joan. Loccenius *l. 1. Antiq. Svec. Goth. cap. 1.* Tametsi autem Phil. Cluverus Getas & Gothos diversa populos originis esse contendat, fusè tamen hoc ipsum confutat, Loccenius, qui consuli potest. Hoc itaque potius asserendum videtur, Gothos illos Scandinavicos sive Svedicos originem traxisse à Getis illis ad Pontum Euxinum habitantibus; postquam verò Sveciam essent ingressi, nunquam inde ad Pontum Euxinum esse regressos. Quamvis Piascius prorsus neget, Gutas, quos Ptolemæus in Svediam hodiernam ponit, ejusdem esse originis cum Gethis sive Gothis apud Tanaim & Pontum Euxinum habitantibus, cum illi fuerint Germani, hi Sarmatæ. Tandem addit etiam Paulus Piascius argumentum ex lingua Gothorum petitum. Dicit enim, se procurante, Adamum Macovium dum in Hispaniam A. 1622. legationem nomine Sigismundi III. Regis Polon. apud Philip. IV. Hisp. Regem obiret, perquisivisse ibi summam diligentiam monumenta Gothorum Wandalarumque, atq; invenisse inter alia etiam sacram Hebræorum Historiam Gothicam lingua scriptam, quæ cum à Syecis, qui erant in aula Sigismundi Regis non pauci viri docti, compararetur cum vulgari tum obsoletiori, demumque cultiori scriptæ lingvæ Svecicæ & Germanicæ, nec unicum reperiri potuisse refert, in quo una alteram vocis aut syllabarum, aut Etymologiæ, significationisve proprietate assimilare sive referre posset. Provocat Piascius etiam ad publica Regni Svecicæ monumenta, quæ adhuc ex antiquiori supersunt ævo. Præcipue verò Inscriptiones apud oppidum Telga reperiri dicit, quæ ne minimam quidem similitudinem sermonis vel characteris Gothici referunt.

IV. Deindè opponit quoque se Jornandi Philippus Cluverus, ita, ut tamen Gothos Germanis originem debere, & à Getis diversos fuisse contendat. Dicit enim, *Jornandem fabulis suis contaminasse potius quam illustrasse gentem Gothicam.* Quinimò, *Jornandem ineptissimarum nugarum posterioribus hominibus Ducem se præbuisse,* tradit. Et cum verba Jornandis de migratione illa ex Scandinavia produxisset, subicit sequentia: *Ergò in illis, quæ in medium adduxi primum miror,*

quisnam aliquot jam ante Trojanum bellum seculis migrationem Gothorum è vagina illa nationum Scanzia adnotaverit: undè eam bis mille circiter post annos habere potuerit vel Jornandes, vel Dexippus (qui Gallieni temporibus scripsit, ut ex Trebellio & Eunapio probat Grotius in Prolegom. ad Hist. Longob. pag. 26.) vel deniq; Ablavius? Ipsorum Gothorum carmina, quæ ab Ablavio allegat Jornandes ad ea spectare tempora, quæ CHRISTI JESU Nativitatem aliquot seculis subsequuta sunt, infra patebit. Johannes verò Magnus Archiepiscopus Upsaliensis, quod Gothorum etiam ante exitum è Scandinavia XIII. Reges nominatim enumeravit; id sanè de suo, multò Jornande vesanior ad fingere ausus est, è cujus Historia, si ea, quæ Duce Jornande è Getarum, Gothorum & Scytharum rebus gestis, suis Gutis falso adstruxit, demas, vix tertia pars universi operis manebit. Hæc & alia reperies apud Cluverum lib. 3. Germ. Antiq. cap. 34. p. 132. Contra Cluverum insurgit Hugo Grotius, suscipitque patrocinium Jornandis, hòc excepto, quod migrationem illam Gothorum ex Scandinavia non putat adeò esse antiquam. Excipit verò hoc dubio procul eam ob causam, ne tot, quot Jornandes, ab Adversario prematur difficultatibus. Primum argumentum, quo sententiam suam stabilire conatur, petit ex Actis publicis Legum, Judiciorum, Rationum, ubi nomen hoc Gothorum in Svedia sive Germanica sive Latinâ lingvâ semper idem invenitur. Secundum argumentum depromit ex Historiis exterarum gentium, ut Moscovitarum, Slavorum, Anglorum, Hispanorum, à quibus semper creditum est, Gothos produisse è Scanzia sive hodierna Svedia. Adducit super hæc in medium Anonymi cujusdam Chronicon Slavorum, cujus Auctor testatur, Martinum Episcopi Romani Legatum, cum circa An. 1467. in Svediam venisset, abstulisse quosdam libros ex Svedia, quos Gothi circa An. Chr. 378. cum Romam & vicina raptarent, inde abstulisse dicebantur. Ultimo loco producit testimonia Ptolemæi, & qui eum sequitur Martiani Heracleotæ, ex quibus facilè discas, jam dictorum Auctorum temporibus in Scandiarum maxima, quæ propriè Scandia vocabatur, habitasse Gutas, qui sunt ipsissimi Gothi. Verùm hæc neque Sarmaticorum Scriptorum, neq; Cluveri sententiæ quicquam derogant. Etenim quod ad primum attinet argumentum, dicere quis posset, Svedos in Actis publicis sibi Gothorum nomen vindicare, eo quod à Jornande, & quos hic sequitur,

tur, Dexippo & Ablavio, Gothos inde prodisse sunt edocti. Cum tamen cogitare potuissent, Scriptores illos habitâ ad dictæ migrationis antiquitatem ratione, multò esse recentiores, quam ut ex illis certò res tanta probari possit. Idem ad secundum reponi posset argumentum. Videlicet Jornandem seqvuntur recentiores omnes, præsertim favente nominum affinitate, quibus gentes, de quibus jam nobis est sermo, insigniuntur. Nomen siquidem Gutarum facile transire potuisse in nomen Gothorum, quis non videt? Chronicon illud Slavicum incredibilia nobis proponit. Notum quippè est, Gothos, cum Italiam & Hispaniam occuparent, tum non prodisse ex Svedia, sed à Tanai & Ponto Euxino, quo jam multo antè à Mari Baltico, ut ipse Jornandes cap. 4. fatetur, concesserant. Neque diffitetur hoc ipsum Grotius: *Gothi, inquit, ad Paludem Meotim progressi sunt, quorum pars major hinc digressa in Daciam venit, ibiq; se primum posuit. Quando id factum sit, disertè non affirmaverim. Sed ante tempora Antoninorum id factum Spartianus me docet, qui in Caracalla vita Gothos ait dictos Getas, quod post ipsum plurimi dixerè, Vopiscus, Letus, Ausonius, Orosius, Hieronymus, Claudianus, Procopius. Causa duplex, primo nominis vicinitas, & una eorum sedes. Hinc Philippo imperante in Mesiam Thraciamq; eos deducit Jornandes, & ab hoc tempore mansisse in Mesia partem Gothorum apparet, quos minores Gothos vocat Jornandes. Hæc & alia Jornandes in Prolegomenis sæpè citatis. Alibi verò Grotius migrationem ex Scandinavia plus trecentis antè CHRISTI tempora contigisse annis existimat, idq; ex eâ ratione, quia Gothorum in Prussia succinum colligentium jam Pytheas mentionem fecit, apud Plinium lib. 37. c. 2. circa fin. vid. Grotius loc. cit. pag. 14. seqq. Alii Sveonum Scriptores multò antiquiorem hanc migrationem faciunt. Johannes enim Magnus dicit illam à Gothis ex Scandinavia susceptam Anno mundi 2531. post diluvium ann. 875. & ante CHRISTI Nativitatem an. 1436. vid. Joh. Magnus lib. 1. Hist. Svec. c. 15. Jam si Gothi trecentis minimùm antè CHRISTUM orbi datum annis in Ulmerugiam, & ex Ulmerugia, quinto Rege regnante ad Tanaim, à Tanai deinde in Daciam, tandem exeunte seculo post CHRISTI Nativitatem in Italiam & alia regna transmigrarunt, originis certè Scandinavicæ, quæ ante septingentos nimirùm jam tum contigerat annos, facile poterunt oblivisci. Et quis etiam sibi imperare poterit, ut credat, Gothos in Scandinaviam*

viam

viam five Svediam, quam antè septingentos annos reliquerant, libros transmisisse? Verum licet etiam daremus, hoc fieri potuisse, quod Gothi spem fortasse habeant in Svediam postliminiò redeundi, antiquasque sedes suas revisendi, tamen id, quod Grotius intendit, inde non poterit deduci. Quo enim modo probabitur, Gothos, post vastatum Imperium Romanum, denuò in Svediam revertisse? Ad argumentum Grotii ultimum responderet Piafeciùs, Gutas Ptolemæi non alios quam Germanos, Gothos autem qui tot regna sui fecere juris, Sarmatas, adeoque hos ab illis fuisse diversissimos. Nos autem quanquam pro una gente Gothos, Gutos & Getas habemus, ex Scanzia tamen illos omnes esse ortos negamus. Videlicet, omnibus illis, quæ hæcenus dicta sunt, æquâ lance ponderatis, sic tandem tota res explicari posse videtur: Gothi five Getæ primis à diluvio Noachico temporibus ad Tanaim & Pontum Euxinum, confederunt: inde ulterius versus occidentem adhuc ante CHRISTI nati tempora magna eorum pars progressa, in Pomerania & Prussia nostra sedes suas fixit. Cum verò & hic gens ea esset multiplicata, colonias in Svediam usque emisit. Neque obstat, quod Piafeciùs de Codice Gothico ex Hispania allato in medium adduxit, cum cognosci non queat, an ille Codex etiam Gothico fuerit sermone scriptus. Constat enim in Hispaniam illis temporibus non solum Gothos, sed & Vandalos, Alanos aliosque populos penetrasse, à quarum gentium aliqua Codex ille fortasse exaratus est. Alii quoque Scriptores sunt quamplurimi, qui Gothicam illam linguam non aliam quam Germanicam fuisse probant. Quod autem hodiè ab omnibus, etiam eruditis, intelligi nequeat, mirum non est, cum lingua illa tot seculorum decursibus, totque populorum commixtionibus fuerit planè corrupta. Vid. Hugo Grotius in *Proleg. ad Hist. Longob. &c.* Johan. Micrælius in *Hist. Pomeran. Part. I.*

V. Prussi illi, quos Ordo Teutonicus sub jugum egit, videlicet Galindi, Sudini, alique, quibus majoribus orti sint plurimæ reperiuntur sententiæ. Sunt, qui *ISRAELITIS* à Salmanasare in captivitatem abductis originem ipsos debere asserant. In ea opinione fuit Joh. Fencius, Pastor Regiomonti Palæopolitanus in *Comment. ad Chronolog. suam lib. 10. ad An. Chr. An. 1217.* ubi de Prussis illis hunc in modum loquitur: *Populus agrestis, inquit, & Diemoniarum cultui*

cultui deditus in ea terra habitabat. Quod reliquie in hodiernum diem testantur. Religio summa cum Mosis institutione de sacrando & immolando hirci in festo Propitiationis in multis conveniebat. Quem sacrificandi hirci morem Sudavii (qui in Sembia ad mare habitant, ubi & succinum eorum opera hauritur ex mediis fluctibus) adhuc diem (licet manifeste non ausint, prohibente eorum nefas pro Principe Alberto) observare dicuntur. Hinc est quod quidam putant hujus Populi originem à Judæis vel Israëlitis à Salmanassare abductis esse, de quibus alias copiosius dicendum esset nisi Sabini operam exspectarem, qui, ut supra dixi, eos Ordinis conscribere dicitur. Et ad Annum Mundi 3270. Auctorem hujus opinionis dicit fuisse Andream Osiandrum, aliasque opinionis hujus adducit causas. Atq; hinc est, inquit, quod Reverendus Dominus Osiander putat, populos illos, qui Lithuaniam & Borussia aliquando habitarunt, quorum adhuc mediocris multitudo in Borussia, ortum suum habuisse. Cujus conjecturæ haut infirma argumenta sunt, tam lingua, quam veteres eorum ceremonie & Religio. Sed præter has, alias etiam hujus opinionis causas legimus apud Severinum Göbelium Sereniss. Alberti, Marchionis Brandenburgici & primi Ducis Prussię Archiatrum, in libro, cui titulum fecit: *Einfältiger jedoch gründlicher Bericht und Bedencken vom Ursprung des Agradt oder Hörnsteins etc.* Hæc tamen sententiæ illæ discrepant, quod Göbelius Judæos non à Salmanassare in captivitatem abductos; sed post excidium Urbis Hierosolymitanæ à Tito Vespasiano Imperatore expulsos huc concessisse, statui posse putet. Sic autem ille lib. cit. c. 3. eâ de re scribit: *Solch Volk (in Sudinia) ist eine Zeitlang ziemlich hart gehalten / mehrentheil ihrer Abötterey halben / oder Anruffung der unvernünftigen Creaturen / Böcke / Schlangen / in Errichtung vieler Götter und Heiligen / davon man sie lange Jahre her nicht wohl bringen können. Denn weil sie an der See ante wohnen / und den Halsstarrigen Ort an sich gehabt haben / welche Halsstarrigkeit von der 3. Schrifft sonst den Jüden beygelegt / hat mancher erachtet / es werden die Leutlein nach der erschrocklichen Zerstorung Jerusalem / da viel Jüden auf die Schiff geflohen / und von den Wenden hin und wieder verschlagen worden / etliche von den überbliebenen an diese Ort Landes angetrieben seyn / und allda in ihren*

Fischer-Büchlein ihre Nahrung gesucht / insonderheit weil sie noch in ihrem alten Klaglied den Nahmen Jeru / Jeru als Jerusalem / oft wiederholen und Kläglichen singen. Editit hunc librum Auctor An. 1567. Filius autem ipsius Severinus Göbelius Med. D. alteram procuravit An. 1616. editionem. Ex his jam conjecturæ hujus causas audivimus, quas breviter examinare placet. Lingvam Veterum Prussorum nemo præter Funccium Hebraicæ esse similem asseruit. Quod si autem hoc verum est, & Lithvani, & Curoni & Samogitæ & alii populi à Judæis illis per Salmanassarem abductis originem trahent, cum hæ gentes unam eandemque habuerint lingvam, quod num dici possit, equidem dubito. Sed neque ex Religione Veterum Prussorum hoc ipsum probabitur. Prussi namq; Veteres Percunum, Pikollum, Potrumpum, item Solem, Lunam, Stellas, lucos, fontes, serpentes, aliasq; bestias divino cultu afficiebant, quod certè ab Israëlitis non didicerunt. Convenientia qualiscunque in uno vel altero religioso ritu, non facit certum originis in aliqua gente argumentum. Novimus quippè cacodæmonem, ut DEI simiam, suos sectatores docere ritus, ritibus à DEO institutis haut absimiles, ut pluribus exemplis, si necessitas id exigeret, probare in proclivi esset. Et si ad eò levis sacrorum rituum convenientia, ut hic est in hircu consecrando, faceret eandem gentium originem, probari posset, etiam Græcos & Romanos sacra sua & lingvam à Judæis accepisse, cum & apud ipsos hircum Baccho fuisse immolatum legamus, *Vid. Virgil. lib. 2. Georg. v. 380. & 395. Ovid. lib. 1. Fastor. v. 117.* Deindè, si hoc argumentum procederet, probari nullo negotio posset, Prussos illos Veteres ab omnibus gentibus originem ducere. Nam nulla, credo, gens est sive tam moribus exulta, sive tam barbara, quæ non habuerit olim cum Prussis aliquid in sacris ritibus commune. Magna igitur convenientia rituum sit oportet, eaq; rationibus variis suffulta, si argumentum ex eâ petitum procedere debet. Reliqua argumenta quæ à pertinacia Prussorum & ex hymno Jeru, Jeru, deprompta ipse Göbelius citato loco nimis esse infirma fatetur, quam ut tantam rem nobis persuadere queant. Et hæc etiam est causa, cur Göbelius ipse huic opinioni suam non adjiciat calculum.

VI. Ab Hebræis progredimur ad Græcos, cum non desint, qui & ab illis Prussos deducant. Sed & hi in diversas abeunt sententias. Qui-

Quidam à MACEDONIBUS & Alexandri Magni Ducibus Prussos putant ortos. Primus, ut opinor, qui hanc fabulam in medium protulit, est Witechindus Sec. X Scriptor, qui cum aliis Historiarum monumentis esset destitutus, in pueritia se hoc fando audivisse testatur, Saxonibus suis tam præclaram originem deberi. *lib. 1. Rerum Saxonicarum in princ.* Alii ne solis Saxonibus hanc felicitatem tribuere velle viderentur, vocarunt in communionem ejusdem non solum Pomeranos, sed & Prussos. Abbas Stadenfis, qui Sec. XIII. à CHRISTI nativitate vixit, cum varias de Saxonum origine sententias enarrasset, addit: *Invenitur etiam, quod reliqua fuerint Macedonum, & mortuo Alexandro per totum orbem sint dispersi. Quia enim Alexander virtute eorum devicerat Asiam, eo defuncto se illi terra amplius committere non audebant, sed cum 300. navibus recesserunt, quæ omnes perierunt exceptis 54. quarum 18. PRUCLIAM occuparunt. 12. RUGIAM. 24. applicuerunt ad Albiam, quarum una trans Albiam sylvam incoluit & succidit, in qua postmodum sunt inventi & Holsati appellati.* Hæc Abbas Stadenfis *ad An. 917. fol. 99. a. Edit. Reineri Reineccii An. 1587. Helmstadii.* Alii etiam varias circumstantias addunt, ostenduntque quâ viâ Macedones in has oras sint progressi. Gobelinus Persona: *Macedones, inquit, quos Alexander apud montes Caspios tanquam sibi fideliores ad custodiam Patriæ reliquerat, audientes eum esse mortuum, turbati sunt valde, & perpendentes odium incolarum per terram redire in Macedoniam desperabant. Quare CCC. navibus preparatis miserunt se in mare Caspium & diu navigantes per mare oceanum sedes sibi querebant: Sed tum longius oberrabant magis tempestate omnes naves eorum præter 54. perierunt. De quibus tandem XVIII. naves intrabant BRUZZIAM, & 12. naves terram Rugen & litora maris propinqua. Et reliqua XXIV. naves ad ostium fluminis Albæ applicuerunt* Hæc ille in *Cosmodromio etate V. cap. XI. pag. 105.* Aliam adhuc viam monstrat Gotfridus Viterbiensis in *Chron. Part. XV. fol. 421.* cujus versus, licet incultos, hic damus:

*Nunc benè procedo, dum tempora Saxonis edo
Saxo, velut credo, patriâ fuit ante Macedo
Regis Alexandri miles ubique fuit.*

Rege diem functo tulit à Babylone meatum,

Circuit Italiam ratibus veniens Arelatum,

Siciliam pharon transit in oceanum.

Inde per Oceanum Britannica litora transit

Gvisara Saxonica serminus ejus erat.

Verum hæc esse fabulosa quis non animadvertit? Cui namque ignotum est Alexandro Macedone mortuo, Duces ipsius imperium inter se divisisse. *Vid. Curtius lib. 10. cap. ult.* Deinde fabulam illam esse, ostendit iter maritimum, quod illi suscepisse fecisseque dicuntur per mare Caspium & Oceanum sine dubio Septentrionalem. Notum enim est ex Tabulis geographicis recentissimis à mari Caspio ad Septentrionalem Oceanum nullum dari transitum. Alterum iter per mare mediterraneum, licet tanta non habeat incommoda, quoniam tamen nullo nititur veterum Scriptorum testimonio, facile falsitatis convincitur. *Conf. Albert. Cranzius in Præfat. ad Saxoniam.*

VII. Alii ex Asia minore & speciatim ex BITHYNIÆ gentem græcam in nostras oras, Duce PRUSIA Bithyniæ Rege, venisse referunt, à quo Prusia etiam Prussiam appellatam esse volunt. Primus, quod sciam, hujus sententiæ auctor est Joannes Dlugossius, Historicus Polonicus, qui sub Casimiro III. (IV.) Jagellonide circa An. 1450. floruit. Hic eam de re sic loquitur: *Dum enim Prusus Bithyniæ Rex apud quem Hannibal Pœnorum Dux à populo Romano victus & fugatus exulavit suase Hannibalís temerè contra populum Romanum bellum suscepisset & publicam pugnam non respondentibus fibris, dum extra inspiceret inire esset ausus, ubi etiam in hunc modum ab Annibale increparetur) At tu, inquit, ô Prusia, vitulina caruncula credere mavis quam Imperatori probato? Consiectus ergo & superatus Prusias cum Bithyniis gente sua in Aquilonarem oram Romanos fugiens venit, & ex suo titulo Prussia nomen fecit. Hæc Dlugossius Tom. I. Hist. Polon. lib. 2. ad An. 997. pag. 114. Præter nomen autem Prusiæ hanc Dlugosso pervasit sententiam, lingua Prussorum, quam græcam fuisse dicit: Bithyni autem, subjungens, populi etiam in hanc diem (in Prussia) manent vestigia, quoniam nonnulli Pruteni prisca lingvæ retinent vocabula, & ab Æolicis, Doricis, Atticis & Jonicis populis competenter intelliguntur. Dlugossium sequitur Matthias à Michovia, qui itidem à Prussia Prussiam*

fiam dictam esse non tam ex sua, quam ex aliorum sententia tradit. Addit etiam, hoc probari ab asserentibus ex graeco sermone. Sic enim ille: *Signum hujus asserentes inducunt, quod vulgare Graecum loquentes intelligunt pleraque verba Prutenorum ex regione Bithynia Graeci sermonis propagata.* Hæc ille lib. 2. Chron. Polon. cap. 8. pag. 25. in Corp. Hist. Polon. Tom. II. Quod hic de graeca lingua Dlugossus & Mecho- vius proponunt, illud, quod ego maximè miror, comprobat & Jodo- cus Willichius Refellianus Prussus, qui circa An. 1560. Commenta- rium in Cornelii Taciti libellum de Morib. German. scripsit. Hic enim Part. 2. citat Commentarii cap. 14. pag. 476. de lucis Germano- rum sacris verba faciens: *Quare, inquit, pro templis illi (germani) lucos & nemora consecrata retinuerant, in quibus ceremonia certa per sa- crificia habebantur. Vidimus & eam consuetudinem adhuc reliquam Nie- monis, i. e. hodie vocati Ademeli accolus observare non longe à Regionem Borussia, ubi hircos potissimum mactant. Quare Germanica lingua Hochheiliger, i. e. hircorum cultores plerumque vocantur, eos tamen Illustriss. Dux Albertus, Marchio Brandenb. studiorum singularis Mece- nas ad veram pietatis Christianæ formam reducere conatus est, ut sunt veri in illis partibus Borussi, quorum lingua non est Vandalica & admo- dum peregrina; sed Graeca depravata, sicut Gallica & Hispanica ex la- tina corrupta ferè nata est, SICUT IPSE USU COMPERI, QUOTIES IPSIS GRÆCISANDO LOCUTUS SUM, ut qui Patria mee vicini sunt.*

VIII. Cum igitur hoc argumentum à lingvæ convenientia de- sumtum satis stringere videatur, videbimus, quid veri assertiones illæ contineant. Testimonia illa Dlugossi & Willichii multis omni excep- tione videbuntur majora, cum ille disertis asserat verbis, Prussos ab Æolicis, Doricis, Atticis & Jonicis populis competenter intelligi. Hic insuper id seipsum comperisse dicat, quoties Græcissando illis locutus esset. Verùm ego mihi religioni non ducam, hæc omnia una litura inducere. Nam quod ad Dlugossium attinet, ille paulò ante citata verba dixerat: *Fuit autem pro ea tempestate Prutenorum gens seva & crudelis - speciale habens idioma, à Latino tamen aliquantulum deriva- tum & quod cum Lithvanico habet concordantiam aliquam - unius moris & lingvæ cognationisq; Pruteni & Lithvani Samogiteq; fuisse dignoscun- tur. & quamvis gentes ipsa in pronuntiatione verborum differunt,*

quemadmodum Poloni, Bohemi, Rutheni. Nihilominus in multis conveniunt. Ex quibus patet, Dlugossum Pruffis & Lithvanis linguam cum Latina in multis convenientem tribuere, ejusdemque originis illas esse gentes asserere. Mox autem, idem ille Dlugossum, quasi suorum verborum oblitus, modò citatis verbis proximè subjicit: *Non unius tamen stirpis & linguæ fuisse estimantur. Sed Prutenis alia fertur fuisse quam Lithvanis & Samogitis origo. Dum enim Prussias Bithyniæ Rex apud quem Annibal. &c.* Hic Dlugossum sibi ipsi non constare, nemo non intelligit. Quis igitur ipsius testimonio tantum deferret, quantum primâ fronte ipsi videbatur deferendum? Sed turpius adhuc sese Willichius dedit. Nam primum cum loco citato agat de Veteribus Pruffis, qui Pruffica adhuc linguâ utebantur, debuit cum ipsis loqui in Sudinia sive extrema Sambia parte, ubi superiore Seculo adhuc frequentissimi erant. Deinde maximam lingua illa convenientiam cum Græca habuerit necesse est, nec oportet eam adeò fuisse corruptam ex Græca, ut Hispanicam & Gallicam ex Latina, utpote quæ etiam à Latinè doctis, ob variam verborum flexionem & pronunciationem diversissimam, intelligi non queunt. Denique necessarium etiam fuit, ut Willichius accuratè sciverit linguam Græcam, de eaque potuerit judicare fueritne à Pruffis corrupta nec ne? Verum an hæc ita se habere possint, judicet Lector benevolus ex aliis Willichii verbis, quæ reperiuntur *Parte II. Commentarii in librum Taciti de moribus Germanorum cap. 25. pag. 631. seqq.* Cum enim ipsi à quibusdam opponeretur: *Jodocus est Borussus, & succini naturam non probè descripsit.* Respondet ad hanc oppositionem: *Fateor quidem me esse Borussum, cumq; Resellianum sub Episcopatu Warmiensi, qui est & Heilsbergensis; Sed post parentum meorum mortem statim in prima ætate vixdum quatuordecim annos natum in Marchiam Brenno-pyrgensem, ubi est Francosurdiana Academia pervenisse. Et cum studia sua Francofurti instituta recensuisset, subnectit: Ubi Bucolica Virgilii enarrare incepti atque Commentaria qualiacunnq; sub prælo excusa sunt. In quibus cum locus de electro explicandus esset, multos meos Cives consului, ut veritatem pro virili adumbrarem. Si quidem eam partem nunquam in mea vita vidi, cum ne partes quidem mee Patriæ satis pro dignitate perlustrarem.* Si igitur in primâ ætate vixdum quatuordecim annos natus Prussiam reliquit,

part;

partibus Patriæ suæ, id est, tractûs Roselliani, nondum satis perlustratis, quomodo igitur cum Prussis veteribus adhuc adolescentulus, in tanta renascentium tantum in Prussia literarum caligine sapere Gracisando loqui potuit? Sed certè daremus, hæc omnia fieri potuisse, præsertim cum quamplurima exempla testentur, ingenia alia præ aliis magis efflorescere; cum etiam non ignoremus, non tantum in Sudinia superiore seculo repertos fuisse homines, quibus Prussica lingua erat in usu, sed etiam in aliis Prussiæ locis, ut in vicis & pagis tractus Warmiensis, teste Cromero Episcopo Warmiensi *lib. I. Hist. Polon. cap. 5. pag. 409. Tom. II. in Corp. Hist. Polon.* Sic etiam in Nattangia & circa Welaviam, ut patet ex præfatione *Catechismi Prussici jussu Illustrissimi Ducis Alberti An. 1545. Regiomonti typis mandati.* Idcirco dari facile possent illa, quæ Willichius asserbat, si ea lingvæ Prussiæ cum Græca esset convenientia. Paucas hic voces in medium adducere non sufficit, ut assertio willichii comprobetur, cum nulla lingua adeo sit ab altera diversa, quæ non habeat aliquam saltem, cum illa convenientiam. Sic Slavonicæ Lingvæ cum Græca & Latina harmoniam ostendit Wolfgang. Lazius *lib. XI. de Migrat. Gentium pag. 596. seqq.* Eadem illa lingua ex Germanico sermone non pauca habet vocabula, ut utriusque lingvæ gnaris notum est, & tamen diversam à Græcis, Latinis & Germanis originem sibi adscribunt Slavonicæ gentes. Magna itaque lingvarum convenientia reperitur oportet, si argumentum illud quicquam valere debet. An verò hic talis convenientia reperitur, meritò dubitamus. Agemus ea de re infra peculiari Dissertatione, quò Lectorem Benevol. remittimus.

IX. Vanum autem insuper & hoc est, quod dicunt, Prusiam Regem Bithyniæ Prussia nomen dedisse. Cum enim nomen hoc, ut dudum diximus, Seculo demum à CHRISTI Nativitate decimo orbi innotuerit, quomodo Prussia nominis sui auctorem nuncupare poterit Bithyniæ Regem Prusiam? Altum præterea silentium est apud Veteres Geographos de Prussia, etsi multis gentibus ob succinum, quod ibi colligebatur, fuerit satis nota. Dein illa, quæ de fuga Prusiæ in has oras proponit Dlugosius, fabulosa esse, quis non animadvertit? Reclamat huic Justinus *lib. 34. Hist. c. 4.* qui Prusiam à filio Regno exutum, etiam à servis desertum, & cum in latebris ageret, non minori scelere, quam filium occidi jusserat, à filio interfectum memorat.

memorat. Epitomator quoque Livii *lib. 59.* alia, quam quæ Dlugosius proponit, de Prussia Rege habet: *Prusus, inquit, Rex Bithyæ, omnium humillimorumq; virorum à Nicomede filio adjuvante Attalo Rege occisus est. Conf. & Strabo lib. 13. Geogr.*

X. Non desunt etiam, qui vanitatem sententiæ prioris animadvertentes, Prussos illos, quos Teutonicus Ordo sibi subjecit, à Bruëteris Germanicis populis in has oras transgressis, nomen accepisse existimant. Occasionem huic opinioni præbuisse videtur ipse Petrus de Dusburg. Hic enim *Part. II. Chron. Pruss. cap. 7.* dicit, multa bella quondam in Prussia fuisse gesta per Julium Cæsarem, item novem Germanos de Swetia, & per Hugonem dictum Potyre. De hoc, quem ultimo loco commemoravimus, sic scribit Erasmus Stella: *Ea tempestate (Ottonis I. Imperatoris tempore) barbaragens iterum latrociniis finitimos impetens per Hugonem dictum POTYRUM, alias BRUËTERUM, ex Saxonia natum tum Principem Germanorum Vistulam ex utraq; ripa accedentium (quos alii Bruëteros fuisse autumant) seditionibus ex natali solo pulsos in hac loca devenisse, ab ejus gentis Principe, qui illic (ut dictum est) imperabat Borussia, compressi sunt, adeoq; viribus exuti, ut pacem longissimam servarint. Hæc Stella lib. 2. Antiq. Boruss. supra medium.* Derivat etiam Prussos à Bruëteris Aeneas Piccolominus Senensis *in Statu Europæ sub Friderico III. Imp. cap. 29. pag. 74. Tom. II. Script. German. à Marqu. Prehero editorum.* Gemina his habet & Jacobus Spigelius, cujus hæc verba non pigramur adscribere: *Strabo, inquit ille, auctor est, circa Amasin fluvium Bruëteros habitasse. Hoc Drusus navali prælio superavit. Unde ab Austro in Aquilonem delapsi ad Oceanum, hodiè Prutheni putantur. Facile namq; Bruëteros in Pruthenos convertit.* Eandem opinionem hausit etiam ex Dusburgio Caspar Hennebergerus, qui in Tabulâ Geographicâ Prussæ Veteris, libello de Veteri Prussia, adjectâ, Bruëteros collocat in ripa Vistulæ occidentali juxta Culmensem Provinciam. Sed & hæc sententia facili negotio exploditur. Certum quidem est, Strabonem asserere Bruëteros à Druso superatos esse. *lib. 7. Geogr. in pr. Conf. & Tacitus lib. i. Annal. cap. 51.* Sed Bruëteros post illam pugnam in Prussiam usq; penetrasse, neq; Strabo, neq; Tacitus, neq; alius quispiam illorum Seculorum Scriptor asserit. Quinimò post illam pugnam, nimirum primò Principatûs Trajani annò, Romæ

nuncia;

nunciatum erat, Bructeros à Chamavis & Angrivariis pulsos ac penitus excisos, teste Tacito *lib. de morib. German. cap. 33.* Quorum verò reliquæ Bructerorum concesserint, haut facile dictu est. Philippus Cluverus eos collocat super Rheni ripam inter Agrippinensem Coloniam & Confluentes Mosellæ. *lib. 3. German. Antiq. 14.* Neque etiam nomen Bructerorum adeo affine est nomini Prussorum vel Prutenorum, ut eâ facilitate in illud potuerit transire. Taceo jam contradictiones citatorum Auctorum, quæ Lector Benevolus facile notabit rīdebitque.

XI. Celeberrima quoque illa est migratio, quæ à PRUTENO & ipsius fratre WIDEWUTO in Prussiam suscepta esse vulgò dicitur. Plena sunt de hac migratione Chronica non solum superiore, sed & hoc Seculo à Prussis Lithvanisq; scripta. Quo tempore illa contigerit, non convenit inter omnes. Primum Erasmus Stella *lib. 2. Antiq. Pruss.* & Albertus Wijuk Kojalowicz *p. 1. Hist. Lithv. lib. 1. p. 13.* referunt eam ad Valentiniani Imperat. tempora. Deinde Alexander Gvaginus retulit Regum horum ætatem ad Ann. Chr. 503. *in Descript. Pruss. que habetur in Sarmatiâ Europæâ.* Tertiam de migratione hac sententiam reperio apud D. Cælestinum Mislentam, qui, *in Proleg. ad Manuale Prutenicum*, nescio quem secutus auctorem, Waidewuti ætatem refert ad Sec. à Chr. nato XIII. Dicit enim Conradum, Masoviæ Ducem, (quem perperam Uladislai exulis filium facit) filiam suam elocasse Chelmo (à quo Culmensis terra nomen sortita) eumq; simul ad Christianam religionem, frustra reluctante Chelmonis parente, Waidevuto, convertisse: De loco etiam sive de Regione, ex quâ illa migratio suscepta est, non consentiunt Historici. Prussica Chronica pleraq; ut Grunovii, Hennebergeri, Waiselii, ut & quædam alia, CIMBRICOS illos Principes fuisse autumant. Cimbro autem illos reliquias Gothorum Româ pulsorum fuisse quidam ex citatis Historicis existimant. Lithvanici Scriptorum, quibus se adjungit Erasmus Stella, Reges illos ALANORUM fuisse perhibent. *Vid. Stella l. 2. pr.* Ipsa migrationis Historia hunc ferè in modum à Kojalovicio describitur: *Circâ tempora Valentiniani An. 366. Alani Duce Lithalano à Sicambriis casticum patriam sine probro intrare non poterant, in Prussiam concesserunt, quos Prussi, ut religione, lingua, ritibus, origine socium libenter susceperunt. Indo Widewutus Alanus electus est Rex Prussorum liberis votis.*

h

Hæc

Hæc Cojalovvicz *loc. cit. pag. 13.* Ex his sententiâ prior, quæ Prusos ex Cimbria deducit, sine ullo dubio ex fabulosa illa Gothorum ex Scandinavia migratione expressa & efficta est. Videlicet acceperant famâ atque auditione Scriptores nostri, Gotos huc aliquando ex Scandinavia concessisse, idcirco cum eandem aliquot circumstantiarum enarratione convestire atq; exornare vellent, nescio quem Prutenum Widevvutumq; nobis effinxerunt. Commentum hoc esse, & quidem recentioribus seculis ingeniosè satis excogitatum, concedet, qui nominum illorum originem consideraverit. Clarissimus Vir Dn. M. Matth. Prætorius, Pastor Niebudzensis, in Annotatis ad Dissertationem meam de Idololatria Veterum Prusorum (Ann. 1675. publici juris factam) mihi transmissis, *Waidewutum* putat dictum esse à Prusica voce *Waidiu*, i. e. scientia, & *Wuitis*, i. e. Præficus. Waidevvutus igitur secundum hanc nomenclationem erit Scientiæ Præficus, sive Doctor scientificus. *Prutenus* autem dictus ipsi videtur à *Pruta* i. e. intelligentia. Hinc cum recentiorum temporum otiosa ingenia Legum Prussicarum Auctores comminisci vellent, commenti sunt, etiam ejusmodi nomina, quæ Legumlatoribus conveniunt. Confirmabimur in ea sententiâ, si primos Historiæ Prussicæ Conditores inspexerimus, qui nihil prorsus de Pruteno & Waidevvuto habent, illos certè non omisuri, si quid de illis ex antiquioribus Historicis accepissent. Sed licet & illi Prutenum atq; Widevvutum agnoscerent, adhuc tamen quæri posset, undè illi hæc depromserint, cum in tantarum gentium barbarie nemo literis ea consignarit. Adhæc si Prutenus & Waidevvutus Sec. IV. vel subsequente in Prussiam commigrassent, cur neq; Jornandes, neq; Theodoricus Gothorum Rex apud Cassiodorum, neq; Eginhard. neq; alius quispiam exterorum Scriptor, ipsos appellat à Pruteno illo Prutenos? Cur ipsos solo Æstiorum nomine insigniunt? vel saltem Cimbricos Scriptores, posterioribus præsertim temporibus, dum quævis gens in res suæ gentis antiquis temporibus gestas sedulo inquirat, hæc notasse oportuit. Jam verò altissimum est apud ipsos de Pruteno atq; Waidevvuto silentium. Quod ad posteriorem sententiâ, quæ ab Alanis Prusos deducit, attinet, illa non uno modo ab omnibus explicatur. Kojalovvicius hoc intelligere videtur de Alanis, quos Ptolemæus in loco supra nobis adducto collocat ad orientem propè Stavianos; quosque antiqui Scriptores

ad

ad Tanaim & paludem Mæotin collocant. Sic enim Claudianus
lib. 1. in Ruffin.

Patriamq; bibens Mæotin Alanus.

Conf. & Ammianus Marcellinus *l. 31. Hist.* & alii. Sed Johannes Magnus existimat omnium Alanorum originem commodè posse referri ad illam gentium vaginam, Scandinaviam, Alandosque eos fuisse, qui in Insulis inter Scandiam & Finningiam habitant, eosque in vicinam Russiam antiquissimis temporibus commigrasse: *l. 15. Hist. Goth. Sveonumq; cap. 19.* Ab illis putat idem Joannes Magnus dictos esse Roxolanos, quasi dicas Russos Alanos. Fatetur tamen ingenuè suas tantum has esse conjecturas. Ad eundem modum Illustris Vir Joachimus Pastorius ab Hirttemberg existimat Wandalos quoque dictos esse, quasi Wendos Alanos, Lithvani deniq; Scriptores Lithvanos appellatos esse putant, quasi Lithvanos Alanos. Hic ut nostram promamus sententiam, tenendum esse putamus, non posse Wandalos, Roxolanos, Lithvanos pro unius originis gente venditari. Wandalos enim fuisse Germanos, diversosq; à Wendis, Lithvanis, Roxolanis, Sarmaticis populis probat egregiè Grotius *in Praefation. ad Hist. Wandalorum &c.* Vid. quæ & nos ea de re diximus *lib. 1. de Republic. Polon. cap. 1. & in Originib. Pomeran.* Deindè ex Alandia Sinus Codani Insula Alanos illos orientales & Lithvanos cum Joanne Magno, quam Gothos ex Scanzia cum Jornande deducere, multò absurdius esse videtur. Hoc enim testimoniis minimam Dexippi & Ablavii ipsiusque Jornandis nititur; sed illud ex vetustioribus asseruit nemo. Dicere quidem possemus cum Procopio *Sec. VI.* Scriptore Alanos fuisse genus Gothicum (*ex lib. 1. de bell. Wandal. cap. 3. p. 153.* simulq; cum Gothis ex Scanzia prodiisse: Sed quid hoc aliud esset dicere, quam turrim Babylonicam in Syedia structam, indèq; dispersionem tot gentium, ut Wandalorum, Lithvanorum, Prussorum, Russorum, Longobardorum, Gothorum aliorumq; populorum, factam esse asserere? Ab Alanis certe illis Ptolemæo memoratis commodius Lithvani & Prussi deduci posse videntur. Svadet enim, hoc ut credamus, Scriptorum Lithvanicorum aliorumque, ut Matthiæ Strykovii Ostrofevicii, Kojalovicii, Erasmi Stellæ, Jodoci Ludovici Decii, Joannis Aubani Boëmi, aliorumq; unanimis consensus; Svadet populorum vicinitas; Svadent deniq; harum gentium nomina, quæ Alanorum

memoriam adhuc conservare videntur, ut sunt Lithalani & Roxalani, Samogitæ etiam ex quorundam sententiâ dicuntur fuisse Massageta, quos Alanorum fuisse propaginem, testatur Ammianus Marcellinus. Et hæc argumenta tanti ponderis mihi sunt visa, ut etiam illam sententiam in Dissertatione de Originibus Prussicis adstruxerim. Sed, ne quid dissimulè, non exiguum deinde mihi scrupulum iniecit, Ammianus Marcellinus, qui *lib. 31. Hist. non longè a princ.* describens Alanos, talem religionem cultumq; divinum, mores item tales ipsis tribuit, quales Lithvanis & Prussis illis veteribus minimè conveniunt. Ut cætera præteream, de quibus videri potest Ammian. Marcellinus, illud tantùm hic commemorare lubet, Alanos gentem semper fuisse habitam bellicosissimam; Prussos autem non nisi postremis temporibus armis assevisse deinde probabimus. De Alanis exsertè Lucan. *l. 8.*

*petere cum Caspia claustra
Et sequerer duros, æterni Martis, Alanos*

Idem Lucanus *lib. 10.*

*quem non violasset Alanus
Non Scythæ &c.*

Valerius Flaccus *l. 6. Argonautis.*

Miserat ardentis, mox ipse secutus, Alanos.

Laonicus Chalcondylas: *Verum, inquit, Alani ad Caucasum se usq; extendunt, qui præ reliquis habentur Viri fortissimi & bellicarum rerum peritissimi. Hi conficiunt loricas optimas -- æra habent quæ ex ære parant.* Prussos autem diversos ab his mores habuisse sequentia probabunt. Conf. Casp. Barthius *in Notis ad Guilhelmi Britonis lib. 1. Philipp. vers. 123. pag. 29.* ubi fusè de Alanis. Proinde neque hæc sententia, quæ Lithvanos & Prussos ab Alanis deducit, mihi per omnia probari posse videtur.

XII. Porrò sunt etiam, qui ROMANOS Prussis illis originem dedisse dicunt, etiam si de tempore, quo in Prussiam penetrarint, non consentiant. Alii tempus planè se ignorare scribunt, ut Martin. Cromerus *lib. 3. de Gest. Polon. p. 443. Tom. II. in Corp. Hist. Polon.* Alii, ne nihil ea de re dixisse videantur, referunt hoc ad Julii Cæsaris tempora, quibus, bellis civilibus exortis, Romanorum non pauci in Lithvaniam & Prussiam commigrasse memorantur, quam sententiam fovet Johannes Dlugossus *Tom. I. Hist. Polon. l. 2. pag. 113.* Alii multò ferius id

id contigisse scribunt. Albertus namq; Kojalovvicz cum multis hanc opinionem premi difficultatibus cerneret, ad Sec. X. & speciatim ad An. 924. hanc migrationem reduci posse existimat *part. I. Hist. Lithv. l. 2. p. 31. seq.* Deindè non consentiunt etiam Scriptores nostri ac Lithvanici, quâ viâ huc sint delati Romani. Albertus Kojalovvicz sic ea de re loquitur: *Itali Ann. 924. -- Venedico sive Baltico mari per exigui freti angustias Curonensem sinum invec̄ti, litus legendo in ostia Nemenis seu Chroni inciderunt, ubi is longo per Russiam, Lithvaniam & Prussiam cursu collectas aquas duodecim alveis exonerat. Adverso flumine interiora continentis ingressi ad ostium Dubisse amnis loco commodo inter amœnam camporum planiciem primâ colonia novâ fundamenta jecerunt. ROMANOVA tunc dicta est, à posteris Romnove & Romove. sed Caspar Peucus, & ex eò Joachimus Curæus in *Annal. Silesie pag. 36.* Romanos huc ingressos esse putant per Valachiam & Podoliam terrestri itinere. Verba Curæi sunt: *De origine gentis Prussicæ neminem probabilius quid afferre, quam D. Peucerum Virum Clariss. qui putat eos in eas regiones Arctoas desertas tunc à Slavīs, qui sese in Pomeraniam & Poloniam infuderant, migrasse ex Valachia, & fuisse olim colonos Italicos collocatos in Valachiam ab Imperatoribus Græcis, ut arcerent Slavos ab Imperio Constantinopolitano, sed superatos tandem multitudine & vi Slavorum patriam reliquisse. Etsi autem posteritas inter barbaros, ut ille inquit, barbarâ facta est, tamen aliquos mores gentis Italica veteris in quotidiano usu balnearum, in ritu funerum, in cremandis cadaveribus suorum retinuerunt.* Hæc ille. Et certè migratio hæc aliquot probari potest rationibus. Primùm namq; probabile est ROMOVE sive ROMNOVE Prussicam urbem, referre nomen Romæ novæ, quam in Veteris illius memoriam hic Romani condidère. Testatur hoc antiquissimus rerum Prussicarum Scriptor Petr. de Dusburg. *part. 3. c. 5. init.* Ex recentioribus confirmat idem Stanisl. Sarnitius *lib. 6. Annal. Polon. p. 286. & 293. seq. & alii.* Tametsi non nesciam, probabilem itidem esse sententiam Viri Clariss. atq; Rev. Dn. M. Prætorii, Pastoris Niebudzensis, qui hoc nomen ex Veteri lingvâ Prussicâ deducit, vultque urbem ita dictam à quercu illa sacra, sub quâ Dii Prussorum habitabant. Sed quoniam ea de re infra pluscula nobis erunt dicenda, eò Benev. Lectorem remittimus. Deindè magna Lingvæ Lithvanicæ & Prussicæ cum Latinâ convenientia id ipsum confirmat, ut peculiari Dissertatione docebi-*

mus. Ad extremum Ritus in sacris quamplurimi apud Prussos reperiuntur, qui & apud Romanos olim fuerunt in usu. Testatur illud Michalo Lithvanus his inter alia verbis: *Nos Lithvani ex Italico sermone oriundi sumus. Quod ita esse liquet ex sermone nostro semilatio & ex ritibus Romanorum veteris, qui non ita pridem desiere apud nos, videlicet ex concrematis humanis corporibus, auguriis, auspiciis aliisque superstitionibus adhuc in quibusdam locis durantibus: maximè cultu Esculapii, qui sub eadem, qui olim Romam ab Epidaurò commigraverat, serpentis specie colitur. Coluntur & sacri penates, manes, lares, lemures, montes, specus, lacus, luci. Sed nec admodum diu sacer ille perpetuusque, qui cremandis victimis Romanorum Hebræorumque more fovebatur, extinctus est, per baptismatis undam, ugnis, id est, ignis. Quæ hic Michalo de suis confirmat Lithvanis, illa omnia de Prussis quoque nostris dici possunt.*

XIII. Præterea non pauci quoque Prussos illos à BORUSCIS adeòque à Russis & Originem & nomen habere contendunt. Boruscii autem Ptolemæi tempore ad Riphæos montes habitabant. Ptolem. lib. 3. Geogr. c. 5. pag. 82. Riphæos montes Plinius, quamvis quorundam iudicio perperam, eo in loco collocat, ubi Tanais fontes suos habet i. e. in hodierna Russia. Vid. Plin. lib. 4. cap. 12. pag. 58. Est in hac opinione de Boruscis Prussorum Parentibus Erasmus Stella lib. 1. Antiq. Boruss. circ. fin. ubi dicit, populos ad Riphæos montes habitantes perpetuis nivibus & algoribus huc esse compulsos. Comprobat hæc & Martinus Cromerus: *Inter multas, inquit, Sarmatiae Europæe gentes Boruscii à Ptolemæo in Geographia ad Septentrionem valde remoti ponuntur, in ea ora, quam nunc Livones & Moschi, ut opinor, obtinent ultra Cherniscum amnem Riphæis vicini. Eos ego aliquo tempore ad meridiem & occidentem progressos magnam Germaniæ partem, quæ ab oriente Russis & Moschiis conjungitur à meridie, nemoribus & Hercinio saltu clauditur & omnem illum tractum, qui secundum Venedici sive Baltici sive Codani sinus litus usque, ad Vistulam & ossam fluvios pertinet, tenuisse, & Borussos & Prussos deflexo paululum nomine dictos esse cum Erasmo Stella crediderim. Hæc Cromerus lib. 3. de ortu & reb. gest. Polon. pag. 442. seq. His tamen opponit sese Cluverus, dicitque delirare eos, qui Boruscios Ptolemæi ad Riphæos montes memoratos populos corripunt in Borussos, interpretanturque Prussos. lib. 3. Germ. Antiqu. c. 44.*

pag. 193. Nullas autem Cluverus disensionis suæ adjicit causas. Nos quamvis Prussiam antiquam usque ad montes Riphæos fuisse extensam negemus (quam sententiam etiam Cluverus tantum impugnare videtur) ab iis tamen populis, Riphæos montes accolentibus, Prussos derivari posse existimamus, cum nobis pro ea sententia stabilienda suppetant argumenta non contemnenda. Ut enim affinitatem illorum nominum Borusci, Borussi, Prussi omitam, quæ tamen hic non exiguum habent pondus; illud tantum quod de lingua Boruscorum & Prussorum habet Erasmus Stella commemorabo: Probaturus enim ille sententiam suam de Prussorum sive Borussorum origine à Boruscis: *Quia usq; hodie, inquit, populi ad Riphæos montes habitantes eodem pariq; sermone, quo hi, utuntur.* Nec intra verba tantum, consistit ejus assertio, ut ex Dillert. de lingua Veterum Prussorum elucebit. Et hæc mihi semper satis probabilis visa est Prussici nominis derivatio. Quamvis neque illorum sententia improbari posse videatur, qui Borussos & Prussos à vicinitate Russorum dictos esse volunt. Polonicum enim *pod*, & Prussorum Veterum *po* idem est quod Latinarum *sub*. Ut igitur *Pomerani* dicti sunt Polonicè *Pomorzanie*, quasi *Podmorzanie* i. e. sub mari sive ad mare habitantes, sive maris accolæ: Item ut Slavica gens *Polabingi*, sive *Polabianie*, dicti sunt à fluvio *Labe* (sic etiamnum Slavi appellant Albim fluvium) quem olim in hodierno Ducatu Mekelburgensi accolebant: Sic etiam *Porussi*, & contractè *Prussi* dicti esse videntur hi Populi nostri, quia fuerunt accolæ Russorum. Sed dices: Russos nunquam Prussis fuisse conterminos. Ego contra rehero, contrarium asserere Scriptores non paucos. Adamus Bremensis: *Tertia, inquit, Insula est illa, quæ Semland appellari solet, contigua Ruzziis in lib. de Situ Dan. pag. 147.* Dithmarus Mersburgensis lib. 6. *Chron. circa fin. de Brunone Episcopo confangvineo suo: In duodecimo, inquit, conversionis ac inchoata conversationis sue anno ad Prussiam pergens steriles hos agros semine divino studuit fecundare. — Tunc in confinio dictæ Regionis & RUSSIÆ cum predicaret primo ab incolis prohibetur, & plus evangelizans capitur.* Gemina his habet Helmoldus: *Litus, inquit, Slavorum incolunt Nationes, quorum ab origine primi Ruzzi, deinde Poloni, habentes à septentrione Pruzzos, ab Austro Boëmos. lib. 1. Chron. Slav. c. 1.* Hi Scriptores sine dubio omnes illos, qui tum lingua utebantur unâ, ut Curonos, Samogitas, Prussos

& for.

& fortasse alios, pro una gente habuerunt. Quibus certè contermini fuerunt Rusi, cum non sit ignotum, magnam Lithvaniæ hodiernæ partem à Russis iis temporibus fuisse regnatam. Quin etiam hodiè in tota propemodum Lithvania, quatenus illa Samogitiæ contradistinguitur, usus obtinet linguæ Rusficæ, non in pagis tantùm, sed etiam in ipsis urbibus. Moris etiam est pro summis Lithvaniæ Tribunalibus, decreta linguâ Rusficâ scribere, quæ certè omnia, Rusficam gentem illa quondam loca tenuisse, satis apertè indicant. Deindè & ex alia parte Prusiam olim contingebat Russia, nimirum ab Austro. Dusburgius enim noster Podlachiam, quæ proximè contingit Prusiam, semper appellat Russiam. Suspiciari etiam licet, *Prutenos* dictos esse quasi *Po-Ruthenos* i. e. accolæ Ruthenorum, *Rutheni* autem ab eorum temporum Scriptoribus appellantur incolæ Rugiensis Insulæ, ut in Dissertatione de Originibus Pomeranicis ex Radevico & Anonymo quodam Vitæ S. Ottonis Episcopi Bambergensis Scriptore probavimus. Cum enim illi Scriptores Sambiam sive Prusiam Insulam esse crediderint, solent etiam in mare Baltico tres illas Insulas ponere, Fimbriam, Rugiam, Sembiam, ut videre licet apud Adamum, Bremensem *lib. de Situ Dan. n. 76. p. 146. seq.* Facile igitur Prussia nostra dici potuit *Po-Ruthenia*, & contractè *Frutenia*, ipsique populi *Pruteni*. Addo, probabile quoque esse *Pruffos* ab amne *Ruffo* nominatos, quasi dicerentur *Porussi* & *Prussi*, i. e. accolæ Rusi fluminis. Est enim in Prussia ostium amnis Memelæ, quod hodièque *Ruffa* vocatur. Quin, ipsum Memelam fluvium hoc nomine olim à Prussis fuisse dictum, fortasse non absurdè dixeris. Notum insuper est, ipsum lacum Curonensem (*Das Churische Haff*) olim vocari solitum *Ruffa*, ut disertis verbis habent verba Privilegii Pacis inter Vladislaum Jagellonidem Regem Poloniae & Paulum de Rusdorff Magistrum, Ordinis Teut. in Cujavia dati. *Vid. Privilegia Prussie Ducalis f. 9. a. pr.* Quanquam autem dictæ nominis Prussici nomenclationes mihi visæ sunt probabilissimæ, mirificè tamen mihi placuere, quæ Vir Clariss. Dn. M. Frætorius, Amicus meus honorandus, super hac re non ita pridem ad me scripsit: Deducit ille nomen Prufforum ex veteri lingua Prusica. Siquidem vox *Pruta* sive *Pruota* Prussis Veteribus, idem fuit quod *intelligentia*. Proindè cum Prussi vicinis gentibus sibi viderentur prudentiores, hoc nomen sibi adoptarunt, dicitque voluerunt

volverunt Prussi i. e. Prudentes, Intelligentes five Præscientes. Hoc ita se habere confirmat Historia Prussica. Cum enim Masovii alludentes ad nomen Prutenorum ipsos appellassent Brutos & Brutenos, bellum ipsis à Prussis illatum est, quod tandem non nisi eâ conditione confectum & compositum est, ut Masovii imposterum Prussos vocarent PRÆSCIENTES, non autem BRUTOS, ut ex Simonis Grunovii *Tract. 4. c. 1.* docet Henneb. in *Comment. ad Tabulam Prussicæ pag. 332.* Quomodo autem ex voce Pruta i. e. intelligentia, facta sit vox Prussia, indicat idem Prætorius. Videlicet *Pruntu*, id est, intelligo habet in futuro *Prussia*, i. e. intelliget. Conferantur ea quæ supra de nomine Pruteni Regis à nobis dicta sunt *num. XI.*

XIV. Ut jam ea, quæ hæcenus adducta sunt, in pauca contrahamus, explicemusque, quid nobis de Origine illorum Prussorum, qui tot bellis cum Ordine Teutonico gestis inclaruere, videatur, sequentia esse notanda ducimus. Antiquissimis temporibus Prussiam tenuerunt *VENEDI* ad mare Balticum, iisdem autem temporibus, Orientales & Australes Prussicæ partes habitarunt *GALINDI*, *SUDINI*, alique. Facit hic nobiscum Frid. Zamelius Consul quondam Elbingensis in *Monumento Familie* sic scribens:

Quid porro exclamem? quot sunt in origine nuga?

Quo totidem fratres à Widenuso sati?

Ille quidem fuerit, numerum tamen edo minorem.

Nomina post populos quis putet esse satos?

Sudina gentes & res Galinda vigebat.

Cum nondum Scythicus legis electra puer.

Hos verò Galindos ejusdem putamus esse originis cum *PHINNIS*, quos eodem in loco Ptolemæus ad Vistulam collocat. Mores enim Phinnorum, ut à Tacito in *sine libri de Moribus Germanorum* describuntur, Prussis illis omninò conveniunt. *GOTHI* deinde, pulsus in Australes Prussicæ partes Venedis, Septentrionalem Prussiam occuparunt. Sed & *ÆSTIOS* ab Isthævonibus Rheni accolis ortos huc progressos, Gothorum sedes occupasse, tradit Cluverus *lib. 3. German. cap. 44. & 46.* Et certè sedulo mihi mores Æstiorum, ut & sacra, aliæque à Tacito descripta, cum Gothorum moribus, sacris aliisque institutis, conferenti, non raro idem

quod Cluvero, visum est. Dum autem alia circumspicienti, mihi de hac migratione Isthævonum nihil prorsus apud Veteres Scriptores occurrat, satius esse duco à Cluveri sententia abire. Non aliam igitur Æstis quam Gothis originem assignandam esse puto. Posthæc cum Sec. IV. & V. à CHRISTI Nativitate tot septentrionalium populorum, ut Gothorum, Venedorum, Vandalorum, Herulorum, aliorumque migrationibus, hæc terræ essent propemodum exhaustæ, totam Prussiam inundasse videntur PHINNI, qui ejusdem cum Galindis, Sudinis, Alanis, Lithvanis fuerunt originis. Probari hoc potest ex lingvâ Prussorum. Etenim cum Ordo Teutonicus Prussiam intrasset, non reperit in Septentrionalibus Prussiæ locis lingvâ Gothicam sive Cermanicam, sed Galindicam & Sudavicam, quod nobis documento esse potest, Gothos sive Æstios jam tum in extremas Livoniæ partes fuisse compulsos. Has gentium migrationes existimamus fuisse præcipuas. Reliquæ, ut puta, Romanorum, Russorum aliorumque migrationes, licet, fuerint minores, ab iis tamen Prussi illi, sive eos Phinnicos, sive Alanicos vocemus, multum ex moribus traxerunt, multa etiam vocabula ex eorum lingvâ retinuerunt, ut de Latina lingvua, non solum ex iis, quæ supra dicta sunt, liquet; sed etiam ex Dissertatione de Lingvâ Prussorum manifestius apparebit.

XV. Ad extremum cum Sec. XIII. Cruciferi Prussos oppugnare cœpissent, ex omnibus Germaniæ partibus huc deduci coloniæ cœperunt. Non raro ipsi quoque Principes Germanici magnis exercitibus stipati Prussiam intrarunt, ut Ordini Teutonico contra Veteres Prussos præstò essent, ex quibus exercitibus multi deinceps milites, qui fortiter se gerentes virtutem suam Ordini Teutonico probaverant, villis atque prædiis donati, in Prussia sedes suas fixerunt. Nec dubitare licet, quin plurimi Nobiles ex Germania cum totis huc familiis commigrarint. Confirmat hoc passim Dusburgensis noster. Vide quæ & nos ad Prologum Dusburgensis notavimus. Illud tantum breviter hic commemorandum est, certatim in Prussiam ex omni Germania commigrasse saxones, Misnenses, Thuringos, Hassos, Bohemos, Austriacos, Svevos, Rhenanos populos, Holfatos aliosque. Ex Germania quoque superiore, quin multi se huc contulerint, dubium non est. Testatur hoc ipsum Justus Lipsius *lib. 2. Lovanii cap. 8.*

Quædam

Quædam ex eo adduximus in *Animadversionibus ad Dusburgii part. 3. cap. 136.* Probari quoque hæc omnia possent exemplis urbium Prussicarum, quas Peregrini illi condidisse dicuntur. Sic Mariæ Insulana urbs initia sua debet Burchardo, Burggrabio Magdeburgensi, qui ipsam circa An. 1233, ex Insula Quidino, eum in locum, ubi nunc sita est, transtulit. *Vid. Dusburg. p. 3. Chron. c. 9.* Brunsberga condita est in memoriam Brunonis, Episc. Olomucensis, ut quidam volunt; Regiomontum ab Ottocaro Rege Bohemiæ; Brandenburgum à Marchion. Brandeb. alia oppida ab aliis, de quibus hic multis agere non attinet. Unum tamen de oppido Hollandensi, quod tribus miliaribus abest ab Elbinga, addendum est, cum nomen hoc Jano Doufæ seniori materiam erroris præbuerit. Ille enim de originibus gentis suæ sollicitus, cum in Prussia Hollandiæ nomen reperisset, inde Hollandos suos Batavicos deduci posse putavit. Verba ejus sunt: *Nisi si à Venedis potius sive Wendis, quos Boruffos hodiè ac Pruthenos vocitamus, nominis originem nos debere contenderit; ducta ex eo potissimum conjectura, quod intra ejusdem populi ditionem haut procul Elbinga tanto post tempore oppidum etiamnum Ducale integrum Hollandiæ nostræ vocabulum representans, in Geographicis tabulis reperiatur.* Tametsi verò Hollandiæ Etymon ad commune oppidi hujus Boruffici vocabulum neque incitè adeò, neque citra rationem referri posse confitetur, magis tamen postea probat sententionem Junii, quam antea proposuerat. *Vid. Janus Doufa lic. 6. Annal. Holland. p. 246. & 248.* Verùm nos dicimus, nostrum hoc oppidum, cui Hollandiæ nomen est, Hollandis, inferiorem Germaniam incolentibus, non verò Batavos Prussis, originem debere. Afferitur hoc desertis verbis in Privilegio oppidi hujus. Meneko enim sive Meinhardus de Querfurt Magister Prussiae Provincialis hanc urbem in districtu Pazlakenfi circa An. 1290. condidit, à primisque ipsius incolis, qui ex Hollandia erant oriundi, Hollandiam, appellavit. Simul etiam hinc discimus, Hennebergerum perperam scribere, quod urbs hæc antea dicta fuerit Pozlauken. In districtu Pozlaukenfi quidem eam esse conditam audivimus ex Privilegio Civitatis illius, ipsam verò illam, eo gavifam esse nomine, nusquam, apud Veteres Scriptores legimus. Ad extremum ex universa Germania huc migrationes fuisse susceptas coloniasque deductas testari possunt etiam tot familiæ nobiles, quæ ex Austria, Bohemia,

inia, Moravia, Franconia, Voilandia, Misnia, Saxonia aliisque Germaniæ partibus hodièque originem suam deducunt. Ex tanto nationum Germanicarum confluxu maximi quondam sub ordine Teutonico non rarò orti sunt tumultus. Etenim sub Conrado ab Erlichshauseu duæ extiterunt factiones, videlicet Rhenanorum & Superiorum Germanorum. Ad illos referèbantur Duringi, Hassi, Saxonnes, Misnenses, Westphali, Clivenses Juliacenses, Lotharingi, Lunenburgenses, alizque ad Rhenum habitantes nationes. Ad hos autem pertinebant Francones, Svevi, Bavari, Austriaci aliique Superiores Germani. In his Francorum factio fuit potentior maximisque fungebatur Magistratibus, quo factum est, ut Rhenanam factionem quibus poterat modis, supprimeret. *Vid. Thomas Waiffelius in Chron. Pruss. fol. 169. b.* Ut hæc eo fiant planiora, lubet quædam de Originibus Nobilitatis Prussicæ subungere. Ubi statim ab initio præmonendum esse Ben. Lectorem duximus, ne hic à nobis exigat origines eorum Nobilium, qui in Prussia Regia degunt. Plerique enim eorum ex Polonia ducunt originem, quicq; adhuc ex Germanico sanguine oriundi supersunt, illi jam nominibus suis Polonicam adjiciunt terminationem, ut eos non adeò facile à Germanis discernas. Sed neque omnibus familiis, quæ in Prussia sunt Ducali, origines assignare licebit, cum plerarumq; genealogiæ non sint in promptu. Neq; illud hic pensi habebimus, quæ sint familiæ antiquiores aliisq; potentiores, sed unicè ad ingressum earum in hanc Provinciam, cujus origines investigamus, respiciemus. Antiquissima earum, quæ hodiè in Prussia Ducali supersunt, videtur fuisse *WALLENRODIORUM*. Jam enim tempore Popponis de Osterna circa An. 1250. quidam *Walrod* Præfectus fuit Ermelandiæ, ut habet *Chronicon Ord. Teut. fol. 70. a.* Tametsi non nesciamus alios aliter hoc nomen scripsisse, puta, *Wolvath/ Vnlrath/ Volrath/* adeò ut alicui in mentem venire possit, fuisse hoc præ nomen Præsidis illius. Ex familia Wallenrodiorum An. 1391. Conradus à Wallenrod in Magistrum generalem est evectus Origo familiæ hujus est Franconia. *REDERII* etiam quidam Westphalus An. 1261. in pugna Pokarviniensi generosum profudit sanguinem teste Dusburgio aliisq;. Ex hac gente videntur esse Rederii in Ducali Prussia non incelebres. Circa eadem tempora fuit Magister Provincialis *CONRADUS SAK*, quem ejusdem originis fuisse cum *SCHAKIIS*, qui

qui hodièq; in Prussia sunt, contendit Stanislaus Sarnitius *l. 6. Annal. pag. 294.* Sed & SAKTI hodiè reperiuntur in Prussia. KOSPOTHI, quorum tamen familia nostra memoria in Prussia intercedit, initio Sec. XIV. Prussiam intrarunt. Nam Henricus à Kospoth cum Henrico Plavenio An. 1309. Prussiam intravit. An. 1345. Joannes à Kospoth Comendator fuit Lipstadiensis & Morungensis. Origo prima est ex Italia, proxima est ex Franconia, undè etiam in Prussiam descendit. BURGGRAVII & COMITES de DOHNA Sec. XIV. Prussiam ingressi sunt. Jam enim ante trecentis annis non nemo ex hâc familiâ cum Duce Silesiæ huc delatus est; sed cum iste Germaniam repeteret, postea Stanislaus à Dohna ex domo Krachtenfi hic domum fixit. TETTAVII ex Bohemia oriundi sunt. Inde in Voitlandiam transgressi sunt. Ex his Wernerus à Tettau An. 1404. suis sumptibus auxiliarem ordini Teutonico militem in Prussiam addaxit. Hunc secuti sunt alii Tettavii ex Voitlandia, donec tandem Wilhelmus à Tettau animum ad nuptias in Prussia applicuit, ex quo hodierna familia Tettavioforum genus suum ducit. Circa eadem tempora STERNBERGII floruerunt, ex quibus An. 1413. Michaël Kuchmeister à Sternberg in Magistrum. Ord. Teut. generalem est electus. TRUCHSESSII è domo Wetzhausen ex Franconia oriundi circa eadem tempora magni nominis fuère, cum ex hâc familiâ An. 1477. ad Magistri generalis dignitatem euectus sit Martinus Truchsessius à Wetzhausen. RAUTERII circa An. 1420. ex Austria progressi in Prussia florère. OSTAVII ab An. 1434. Prussiam incolère. Primus hujus familiæ in Prussia Propagator fuit Johannes ab Ostau tempore Pauli de Rusdorff Magistri. EYLENBURGII Liberi Barones Saxonici sunt originis. Primus qui in Prussia confedit est Went sive Wenceslaus L. B. ab Eylenburg An. 1454. à quo hodierni Eylenburgii descendunt (alioquin & antea, videlicet An. 1438. Pott von Eylenburg Eques Ordinis Teutonici in Prussia fuisse dicitur) SCHLIBENII circa eadem tempora sedem suam in Prussiam transulerunt. Nam An. 1460. Georgius à Schlieben, primus familiæ hujus in Prussia fundator, Magistro suppetias laturus ex Marchia Brandenburgensi huc accesit. Sub eadem tempora RAPPIORUM nomen in his terris auditum est. Nam Eustatius Rappe tum arcis Frauenburgensis in Livonia Capitaneus fuisse memoratur, cujus filius in Prussiam transit. CREUZIORUM familia Misnica est. Primus ex hâc familia

in Prussia sedem fixit Melchior à Creuzen, qui cum Frider. Duce Sax. & Mag. Ord. Teut. in Prussiam se contulit. Cum Alberto Marchione Brandenburg. & Magistro Ordinis Teut. ultimo multæ nobilissimæ familiæ, quæ etiamnum supersunt, in Prussiam habitatum se contulerunt. In his est familia Franconica TRUCHSESSIORUM Liberorum, Baronum de Waldburg, quorum hic in Prussia primus Fridericus S. R. Imp. Dapifer hereditarius & L. B. in Waldburg. Deindè Liberi Barones zu **Kittlitz** Silesii, quorum primus Prussiam nomen hoc Prussiam intulit Henricus L. B. zu **Kittlitz**. Item Liberi Barones zu **Heydeck** / quorum primus fuit Wolfgangus L. B. zu **Heydeck** / Francus. Præter hos SCHENKII Liberi Barones zu **Tautenberg** / quorum primus tunc temporis **Christophorus Schenk zu Tautenberg**. KALKSTEINII eodem tempore huc commigrarunt. POLENZII ex Lusatia eo ipso tempore Joh. à Polenz & Georg. à Polenz, quorum posterior ad dignitatem Episcopal. est euectus, ad nos miserunt. Eodem Alberto Duce rerum in Prussia potiente huc se contulerunt Joach. à BORK, & Anton. à BORK ex Pomerania, Paulus ab HALLE ex Ducatu Brunsvicensi, Matthias à PUDEVELS ex Pomerania: Antonius ab HAUSEN sua quisque familiæ in Prussia DUX. NETTELHORSTII tempore Georgii Wilhelmi Electoris ex Curonia huc ad nos commigrarunt, quorum primus fuit Christophorus à Nettelhorst Aulæ Marchalcus & Capitaneus Neuhufensis & Labiaviensis. Prima autem gentis hujus origo est ex Westphalia. Antiquiores tamen sunt in Prussia iis, quos proxime enumeravimus, BRUMSTII, qui ex Helvetia familiam suam deducunt. Item KÖNIGSEKII ex Svevia: Comites DENHOFFII ex Livonia. Sub Sereniss. Friderico Wilhelmo Electore, qui hodiè rerum potitur, Jus Indigenatus adepti sunt Liberi Barones à SCHWERIN, ex Pomerania, Liberi Barones ab HOVERBER ex Brabantia. Liberi Barones à DOBRZINIEC ex Bohemia, DE LA CAVE ex Gallia NOLDII ex Curonia genus ducentes. Præter has familias sunt adhuc quam plurimæ aliæ, quarum Origines Germanicas quam libentissimè annecteremus, si earum genealogiæ in promptu essent. Nunc nomina saltem, quarundam apponemus, quæ præ cæteris hic vel olim floruere vel hodiè adhuc florent. Sunt verò in Prussia hodièque **Albe/ Auer/ Bilgrim/ Bodenbruch/ Daubeneck/ Dibes/ Eppingen/ Falbenhan/ Flanz/ Glaubizen/ Gözen/ Gröben/ Hancwizen/ Hohne**

Zohndorff / Kannacher / Kaniz / Lehwald / Lehndorf / Milbe / Oelschniz / Oelfen / Oppen / Packmor / Preneck / Preimboc / Portugall / Rauschte / Ripp / Rauch / Rosen / Sack / Schack / Sancten / Schlubuth / Taubenheim / Trofchte / Venediger / Waldau (Valdaviorum unicus tantum adhuc superest, venerandus Senek NN. à Waldau Ordinis Joannitarum Comendator) & alii plurimi. Sed & alia adhuc supersunt Familia, quæ ex antiqua Nobilitate putantur esse oriundi, ut Kalneinii, Lesgewangii, Pertandii, Parteinii, Praxeinii, Malgedeinii, Merki, alique, de quibus in Animadvers. ad Dusburgium egimus. Exstinctæ autem jam sunt non pauca nobilissima familia, magnis antiquitatis honoribus in Prussia functæ, ut Alexwangiorum, Bayseniorum, Drahe, Roberfche / deren vom Nerecklichen Rade / Plaveniorum, aliorumque.

DISSERTATIO IV.

De

Habitu Corporum Prussicorum,

- (1.) De Originibus gentium an quidquam ex habitu corporum deduci queat. (2.) Prussi Veteres ceruleis fuerunt oculis, ut & Germani, Heruli. (3.) Facies Prussorum rubicunda. Corpus candidum, ut aliorum septentrionalium, nempe Gothorum, Vandalorum &c. (4.) Prussi Veteres criniti, ut Gothi, Geta. Capillus eorum non crispus sed simplex, ejus rei causa. (5.) Crines Prussorum an rufi, ut alii Septentrionales? (6.) An fuerint procero corpore? (7.) An in Prussia olim reperti gigantes? Miligedo Prussus. (8.) Que Prussorum Veterum senectus. Lithuanorum vivacitas. Lithvani plerique ultra centum annos vixerunt. (9.) Diversitas hodie in Prussia est maxima, ut in Germania. Causas ejus rei inquirere Physici est.

I. **I**N investigandis gentium originibus, non exiguum ex nonnullorum sententiâ suppeditat argumentum habitus corporum unius gentis cum alia quadam gente similitudo vel dissimilitudo. Sed hoc ipsum non nisi cum grano salis est accipiendum. Equidem quanquam in migrationibus